שאמרה התורה פאת שדך, שדך משמע כל שהוא (רע"ב ד"ה קרקע). ואומרת המשנה שהלכה כדברי רבי יהודה בן בתירא (מ"ו).

כו. מכמה קרקע חייב להביא בכורים?

רבי עקיבא אומר שמקרקע כל שהוא חייב להביא בכורים (מ"ו), שכתוב בתורה בכורי אדמתך, דמשמע כל שהוא (רע"ב ד"ה ובבכורים). וזה דוקא בבכורי חיטה ושעורה, אבל בבכורים של אילן אינו חייב אלא אם כן יש לו קרקע שש עשרה אמות סביב לאילן שהוא שיעור יניקתו (רע"ב שם).

כז. מה הוא פרוזבול, ומדוע צריך קרקע לצורך כתיבתו?

הלל תקן פרוזבול, כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב, תיקן שיהא אדם מוסר שטרותיו לבית דין, וכותב מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, ומשכתבו לו שטר זה שוב אין שביעית משמטת חובו (רע"ב ד"ה ולכתוב). ותיקן תקנה זו דוקא כשיש קרקע ללווה, שאז נחשב כאילו החוב כבר גבוי ביד בית דין, ושוב אין כאן איסור לא יגוש (שם).

כח. כמה קרקע צריך שתהיה ללווה כדי לכתוב עליה פרוזבול, ומדוע?

קרקע כל שהוא כותבים עליה פרוזבול, משום שקרקע כל שהוא נחשבת כאילו שוה כל החוב הואיל ואין אונאה לקרקעות (מ"ו, רע"ב ד"ה ולכתוב).

כט. מה הוא שיעור הקרקע שאפשר לקנות עמה מטלטלין?

נכסים שאין עליהם אחריות, שהם מטלטלין, נקנים עם נכסים שיש להם אחריות, שהם קרקעות, בכסף בשטר ובחזקה (קדושין פ"א מ"ה), שאם מכר מטלטלין עם הקרקע, כיון שקנה הלוקח הקרקע באחת משלשת קנינים אלו, נקנו מטלטלין עמה. וקרקע כל שהוא קונים אגבה מטלטלין בבסף שטר וחזקה (מ"ו, רע"ב ד"ה ולקנות).

משנה ז'

ל. מה הוא שכיב מרע?

שכיב מרע הוא השוכב על מטתו מחמת חולי (רע"ב ד"ה שכיב).

לא. שכיב מרע שחילק נכסיו, ואחר כך עמד מחליו, האם ומתי בטלה מתנתו, ומדוע?

שכיב מרע שחילק כל נכסיו ולא שייר מהם כלום לעצמו, ועמד מחליו, בטלה מתנתו, משום שמוכח שכתב את כל נכסיו לאחרים משום שהיה בטוח שימות, דאין דרכו של אדם לחלק כל נכסיו ולהניח עצמו ערום בלא רכוש, ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו, לכן אם עמד מחליו מתברר שהיתה מתנה בטעות וחוזר, ואפילו קנו מידו (מ"ז, רע"ב ד"ה לא שייר). אבל אם כשחילק נכסיו שייר לעצמו קרקע כל שהוא, אף על פי שעמד מחליו, מתנתו מתנה (מ"ז), אם קנו מידו על המתנה, דממה ששייר לעצמו כל שהוא גילה בדעתו דלא מחמת מיתה כתב מתנה זו (רע"ב ד"ה שייר).

לב. מתי מאבדת אשה כתובה בלא שמחלה עליה?

שכיב מרע שחילק נכסיו לבניו וכתב לאשתו חלק בין הבנים, ושמעה היא ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או כיוצא בזה אבדה כתובתה (מ"ז, רע"ב ד"ה וכתב). ולדעת רבי יוסי אם קבלה עליה להיות שותפה בין הבנים אבדה כתובתה ואינה יכולה לחזור בה אף אם לא קנו מידה ולא ציוה בפניה לכתוב לה כך (מ"ז, רע"ב ד"ה רבי יוסי), ואין הלכה כרבי יוסי (רע"ב שם).

לג. האם בעניינים הנ"ל המוזכרים במשנה צריך שישייר או יתן דוקא קרקע, ומדוע מזכירה המשנה קרקע כל שהוא?

כל מה שהזכירה המשנה קרקע כל שהוא מכאן ועד סוף הפרק, הוא לאו דוקא קרקע, אלא הוא הדין למטלטלין כל שהן. אלא אגב מה ששנה ברישא לענין פאה ובכורים ופרוזבול קרקע כל שהוא, ושם הוא דוקא, שנה בכל אלו גם כן קרקע כל שהוא (רע"ב ד"ה שייר).

משנה ח'

לד. מי שנתן את כל נכסיו לעבדו, האם יצא לחרות, ומדוע?

הכותב נכסיו לעבדו, שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי, הרי העבד בכלל הנכסים ונתן לו את עצמו, ויצא בן חורין (מ"ח, רע"ב ד"ה הכותב).

לה. כשכותב לו כל נכסי נתונים לפלוני עבדי, מדוע יוצא לחרות, והלא קורא לו עבדי?

מה שכתב לו עבדי כוונתו עבדי שהיה כבר (רע"ב ד"ה הכותב).

לו. מי שנתן את כל נכסיו לעבדו, חוץ מחלק מסויים שבהם, האם יצא העבד לחרות, ומדוע?

מי שנתן את כל נכסיו לעבדו, ושייר קרקע או חלק אחר כלשהוא, לא יצא בן חורין (מ"ח). והטעם, דכל מקום ששייר האדון לעצמו חלק כל שהוא אנו אומרים שגם את העבד שייר לעצמו, ומה שאמר כל נכסי לך, על שאר נכסים התכוון, ולא נתכוון אלא להחניף לו ולא שחררו, שאם היה מתכוון לשחררו וליתן לו נבסיו היה כותב לו עצמך ונכסי קנויים לך (רע"ב ד"ה שייר). ולדעת רבי שמעון יצא העבד בן חורין כל זמן שפירש האדון מה הוא משייר (מ"ח). ואין הלכה כרבי שמעון (רע"ב ד"ה חוץ).

לז. לא היו לאדון שום נכסים, רק העבד והקרקע ששייר, האם לדעת תנא קמא יצא לחירות?

אפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר מכל מקום לא יצא לחירות, כיון שאין מתקיים דיבור כל נכסי, שהרי בא מה שאמר חוץ מקרקע פלונית וביטלו, ולא קנה לא עצמו ולא נכסים, ולא אמרינן פלגינן דבורא והוי בטל לגמרי (רע"ב ד"ה שייר).

לח. באלו אופנים סובר רבי דשמעון שיצא העבד לחרות?

לדעת רבי שמעון לעולם הוא בן חורין, בין אין לו נכסים אחרים אלא העבד והקרקע ששייר, ובין יש לו נכסים אחרים, ומה שאמר כל נכסי אומרים שהולך על העבד לברו כשאין לו נכסים אחרים (מ"ח, רע"ב ד"ה ר"ש).

לט. מדוע לדעת רבי שמעון לא מבטל מה שאומר חוץ מקרקע כל שהוא מה שאמר כל נכסי?

מה שלא אומרים דבמה שאמר חוץ ביטל דיבורו שאמר כל נכסי, הוא משום דפלגינן דיבורו, ומקיימים דיבור זה בעבד ויצא בן חורין (רע"ב ד"ה ר"ש).

מ. באיזה אופן מודה רבי שמעון שלא יצא העבד לחירות?

אם אמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהן, לא יצא לחירות אף לרבי שמעון (מ"ח), שכיון שלא פירש מה הוא משייר, אומרים דמה שאמר אחד מרבוא כוונתו לעבד, ואף על פי שהעבד שוה הרבה יותר, מכל מקום אמרינן שהוא לא מחשיבו אלא כאחד מרבוא שבנכסים (מ"ח, רע"ב ד"ה חוץ).

פרק רביעי

הפאה

משנה א'-ב'

א. פאה, האם ניתנת במחובר לקרקע או בתלוש, מתי, ומנין?

הפאה ניתנת במחובר לקרקע (מ"א), שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, כלומר, הנח לפניהם והם יבוזו (רע"ב ד"ה הפאה). אמנם כל זה במקום שאין סכנה בלקיטה מן המחובר, אבל במקום שיש סכנה, כגון בדלית ובדקל, בעל הבית מוריד ומחלק לעניים (מ"א), שנאמר תעזוב אותם, אותם הוא מיעוט, אותם שאין בהם סכנה אתה עוזב לפניהם ואי אתה עוזב אותם שיש טכנה בעלייתם, אלא מוריר מן האילן ומחלק להם (רע"ב ד"ה מוריד).